

**OLIV TA'LIMDA DUAL TA'LIMNI TASHKIL ETISH
MUVAFFAQIYAT KALITI**

Ismoilov Islomjon Ilhomjon o'g'li,

Namangan to'qimachilik sanoati instituti assistenti

Tel.: 50 075 25 23,

E-mail: islomjonismoilov660@gmail.com,

Annotatsiya : Bu maqolada dual ta'lim tizimi kelib chiqishi, afzalliklari, kamchiliklari. O'zbekistonda dual ta'lim tizimiga o'tish bosqichlari haqida.

Kalit so'zlar : Dual ta'limni kelib chiqishi. O'zbekistonda dual ta'limga o'tish

**ОРГАНИЗАЦИЯ ДУАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В
ВЫСШЕМОБРАЗОВАНИИ – ЗАЛОГ УСПЕХА**

Исмаилов Исламджон, сын Илхомджона,

ассистент Наманганского института текстильной промышленности,

Тел.: 50 075 25 23,

E-mail: islomjonismoilov660@gmail.com

Аннотация: В данной статье речь идет о происхождении, достоинствах и недостатках дуальной системы образования, об этапах перехода к дуальной системе образования в Узбекистане.

Ключевые слова : Происхождение дуального обучения. Двойной переход в Узбекистане

**ORGANIZING DUAL EDUCATION IN HIGHER EDUCATION IS
THE KEY TO SUCCESS**

Annotation : *This article is about the origin, advantages and disadvantages of the dual education system. About the stages of transition to the dual education system in Uzbekistan.*

Keywords : *The Origins of Dual Education Dual transition in Uzbekistan*

1. Dual ta'lim tizimini kelib chiqishi

Dualizm haqida to'xtaladigan bo'lsak, dualizm (lot. dualis — ikki yoqlama) — bir-biri bilan birlashtirib bo'lmaydigan holatlar, tamoyillar, fikrlash tarzi, dunyoqarash, intilish va gnoseologik tamoyillar yonma-yon mavjudligini targ'ib qiluvchi ta'limot[1]. Dualizm plyuralizm ko'rinishlaridan biri. Dualizm terminini nemis faylasufi X. Volf (1679— 1754) kiritgan[3]. Dualizm quyidagi juft tushunchalarni ifodalaydi: g'oyalar dunyosi va voqeiy dunyo. Dualizm falsafiy, diniy, antropologik, etik shakllarda namoyon bo'lishi mumkin. Qadimgi davrda diniy-etik dualizm Avestoda uchraydi. Dualizm falsafada ikki mustaqil narsa — ruh va materiya mavjud deb bilishida ko'rinadi. Bu ayniqsa R. Dekart va I. Kant qarashlarida ko'zga yaqqol tashlanib turadi. Dual ta'lim – bu mutaxassislarni o'quvchilarning ta'lim infratuzilmasini va o'quv jarayonida ish beruvchiga jalb qilgan holda, o'zaro ta'lim doirasidagi mutaxassislar tayyorlash uchun asosdir. Kasbiy munosabatlar tajribasi sifatida ikki tomonlama ta'limni tushunish, ishlash bo'yicha ishlab chiqarish ko'nikmalarini o'tkazish, mavzu bo'yicha o'zaro munosabatlarning umumiy tamoyillari bilan uzviy bog'liq hisoblanadi. Dual ta'lim jarayonida o'quvchi olgan nazariy bilimlarini bir vaqtning o'zida korxonada yoki tashkilotda amalda qo'llab, mutaxassislik bo'yicha ko'nikma va malakalarini mustahkamlaydi. Bunda talabalarda haqiqiy, ma'lum bir ishlab chiqarish jarayonini tushunishga qaratilgan nazariy bilim va tushunchalarni tarqalish

qobiliyatini rivojlantiradi. Ilm jarayonida amaliy faoliyatni aniqlashning prinsipi bilimlarning asosiy maqsadiga asoslanadi. Dual ta'lim jarayoni bilim olish kuchi bo'lgan amaliy faoliyat bilan bilimlarining xolisligini oqlaydi, haqiqatini tekshirish vositasi hisoblanadi. Bu nazariya bilan amaliyot o'rtasidagi dialektik munosabatlarda o'z aksini topadi.[4]

Dual ta'limning afzalligi

Talaba boshidanoq kompaniyaning xodimi bo'lib, uning o'sib borayotgan qobiliyatiga mos vazifalarni oladi. Agar kompaniya talaba bilan uning ikki tomonlama o'qish vaqtidan keyin mehnat shartnomasini tuzmoqchi bo'lsa, kompaniya kompaniyaning ish jarayonini biladigan xodimni oladi. Bundan tashqari, talaba ko'proq tajribali hamkasblarning bilimlardan foydalanishi mumkin. Talaba haqiqiy sharoitda rivojlanadi. Shuning uchun, u bu ishni faqat imtihonlardan keyin emas, balki juda erta bajarishga qodir emasligini yoki xohlamasligini ko'rishi mumkin. Qolaversa, talaba boshidanoq pul ishlab topadi. Dual ta'lim tizimidagi talabalar yuqori sifatli kasb-hunar ta'limi va ta'lim olishlarini hisobga olsak, ular yoshligidanoq mehnat bozoriga kirishga tayyor va ularning o'qitilishida qatnashadigan firmalar ularni bitirgach, ishga qabul qilishga tayyor. Bundan tashqari, ushbu tizim firmalar xarajatlari bo'yicha katta tejamkorlikni ta'minlaydi, chunki ular talabalarni potentsialini ishga moslashuvchanligini hamda mahoratini bilishadi va ularga sarmoya kiritadilar. Shuningdek, bu Germaniyaning jahonga taniqli firmalarining iqtisodiy yutuqlariga hissa qo'shadigan omil sifatida qaraladi, chunki yuqori malakali ishchi kuchi ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishni yaxshilashga bevosita hissa qo'shishi mumkin[5]. Natijada ishsizlik oldini olinadi va kadrlarni o'z kasbiga nisbatan mahorati ortadi.

Dual ta'limning kamchiliklari

Ikki tomonlama ta'lim tizimi odatda namunali deb hisoblansa-da, turli xil sabablarga ko'ra ishchi olishga tayyor bo'lmayotganliklari sababli ko'proq yoshlar haqiqiy kompaniyalarda emas, balki o'quv joylarida va maktablarda kasb-hunar ta'limi va o'quv kurslarini o'tamoqda. Germaniya hukumati firmalarga ishchi

Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi

sifatida olish majburiy bo'lishini ko'rib chiqdi. Savdo uyushmalari ixtiyoriy ravishda o'qitish to'g'risidagi shartnomani qabul qilishganda, bu g'oya bekor qilindi. O'quvchilarni qabul qiladigan kompaniyalar ko'plab qoidalarga rioya qilishlari kerak va o'qitishning o'zi juda qimmat. Talabalarga kompaniyalar tomonidan qo'yiladigan talablar murakkab o'rta maktab bitiruvchilari bu talablarga javob bera olmasligi. Ish o'rinlarini yetishmasligi va bu borada qo'yiladigan talablar murakkabligi hamda o'qish uchun to'lanadigan to'lov shartnomasi qimmatlashib borishi asosiy kamchiliklardan hisoblandi.

Kadrlar tayyorlashda dual ta'lim o'rni.

“Professional ta'lim tizimida dual ta'limni tashkil etish chora-tadbirlari haqida”gi hukumat qarori qabul qilindi. Qarorga muvofiq, 2021/2022 o'quv yilidan professional ta'lim tizimida dual ta'lim tashkil etiladi. Dual ta'lim – bu ta'limni o'z yo'nalishiga mos tashkilotda mehnat qilish bilan birga olib boruvchi tizimdir. Dual ta'limni tashkil etish uchun hokimliklar va manfaatdor vazirliklar tomonidan o'rta bo'g'in kadrlariga bo'lgan ehtiyoj aniqlanadi va taklif tayyorlanadi. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi har yili 1-iyulgacha dual ta'lim bo'yicha kadrlar tayyorlanadigan ta'lim muassasalarini belgilaydi. Tanlangan ta'lim muassasalari belgilangan kvotalar bo'yicha o'quvchilarni qabul qiladi. Ta'lim muassasalari kadrlarga ehtiyoji bo'lgan tashkilotlar bilan shartnoma tuzadi. Shartnoma tashkilot va o'quvchi o'rtasida ham tuziladi. Bunda o'quvchi uchun tashkilotda muayyan ish o'rni ajratiladi. O'quvchilar bir haftada kamida ikki kun ta'lim oladi qolgan kunlar ishlaydi. O'quvchiga ishlagan kunlari uchun haq to'lanadi.

O'zbekistonda dual ta'limga o'tish bosqichlari.

O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 08.10.2019 yil PF-5847 sonli farmonida: “O'zbekiston Respublikasida oliy ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, zamonaviy bilim va yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlarga ega, mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, oliy ta'limni modernizatsiya qilish, ilg'or ta'lim texnologiyalariga asoslangan holda ijtimoiy

Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi

---

soha va iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish"[1]ning ustuvor vazifalari belgilangan. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida»gi Qonuniga muvofiq, shuningdek yoshlarning kasblar va mutaxassisliklarni egallashga bo'lgan qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash uchun keng imkoniyatlar yaratish maqsadida 2021/2022 o'quv yilidan professional ta'lim tizimida dual ta'lim tashkil etiladi[2].

Ta'lim to'g'risidagi Qonunning 17-moddasida dual ta'lim to'g'risida fikr yuritilib, "Dual ta'lim ta'lim oluvchilar tomonidan zarur bilim, malaka va ko'nikmalarni olishga qaratilgan bo'lib, ularning nazariy qismi ta'lim tashkiloti negizida, amaliy qismi esa ta'lim oluvchining ish joyida amalga oshiriladi.

Dual ta'limni tashkil etish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi" [3], deb ta'kidlangan.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 29 martdagi "Professional ta'lim tizimida dual ta'limni tashkil etish chora-tadbirlari haqida"gi 163-son Qarorining qabul qilinishi Respublikamizda dual ta'limni tashkil qilish bo'yicha amaliy ishlar boshlanganligidan dalolat beradi.[1]

Dual ta'lim ma'lum bir korxonaga ehtiyojlariga muvofiq ma'lum bir darajadagi mutaxassislarni tayyorlashda o'quv va ishlab chiqarish sohalarining kelishilgan o'zaro ta'sirini o'z ichiga olgan kasbiy tayyorgarlikni tashkil etishning innovatsion shakli tushuniladi. Bunda o'quv muassasasi va ishlab chiqarish korxonalari maqsadlarining umumiyliigi ijtimoiy tarkibiy xususiyatlarga ega bo'lgan muayyan malakalarning vakolatli mutaxassislarni tayyorlash jarayoni integratsiyasi hisoblanadi. Ushbu integratsiya asoslari ikki tomonlama tayyorgarlik sharoitida amalga oshirilayotgan maqsadlar, qadriyatlar mazmuni, tadbirlar hamjamiyatini aks ettiradi. Ta'lim muassasasi va korxonaning ushbu hamkorligi bilan yuqori sifatli va miqdoriy jihatdagi oliy ta'lim tizimiga ijtimoiy buyurtma aniqlashtiriladi. Imkoniyatning uslubiy tamoyili asosida kasb-hunar ta'limi tizimini o'rgangan olimlarning fikriga ko'ra, ikki tomonlama ta'limning asosiy shakllari Ijtimoiy sheriklik instituti hisoblanadi. Har bir sherikning manfaatlari va majburiyatlarini aniq farqlash bilan ish beruvchiga beriladi. Ikki tomonlama o'quv mashg'ulotlari, nafaqat mutaxassislar tayyorlash natijalariga, balki o'quv jarayoni va uni tashkil

Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi

---

etish mazmuniga ham qiziqadigan muayyan korxonalar o'quv jarayoniga jalb qilinganligini ta'minlaydi. Bu dual ta'limning ahamiyati bilan belgilanadi, bu esa mutaxassisni tayyorlashda bo'shliqni va ta'lim sohalarini to'ldirishga imkon beradi. Nazariy va uslubiy, psixologik va falsafiy poydevorni hisobga olgan holda, ikki tomonlama o'qitish sharoitida mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligi ko'rib chiqiladi. Unda to'rt asosiy komponentga e'tiborni qaratish maqsadga muvofiqdir:

1. Motivatsion (muvaffaqiyatga erishish; o'qishni o'rganishning motivatsiyasi; kasbni qondirish darajasi, ilmiy faoliyatga ratsionalizatorlik takliflari orqali qiziqtirish).

2. Tashkiliy va boshqaruv komponenti (etakchilik salohiyatining namoyon bo'lishi; kommunikativ fazilatlar; tashkiliy xususiyatlar).

3. Kognitiv (professional faoliyatda bilimlarni o'zlashtirishi; bilim olishda mustaqillik berish).

4. Ilmiy komponent (ilmiy maqsadlarda ishtirok etish darajasi; korxonalar muammolarini hal qilish bo'yicha amaliy innovatsion loyihalari yo'nalishi).

Etuk mutaxassislar tayyorlash muammosini tahlil qilish keng qamrovli jarayon sifatida, davlat va jamiyat ehtiyojlarini o'rganishga imkon beradi. Ushbu tahlilning asosiy vazifalari quyidagilarni anglatadi:

– ishlab chiqarish bo'yicha mutaxassislarni tayyorlash va muammoni hal etish uchun olingan natijalardan foydalanish imkoniyatlarini baholash;

– tarmoqlar bo'yicha mutaxassislarni tayyorlashda ikki tomonlama ichki va xalqaro tajribani tahlil qilish;

– ikki tomonlama soha uchun mutaxassislarni tayyorlash uchun samarali texnologiyalarni yaratish zarurligini asoslash.

Professional ta'lim tizimida dual ta'limni tashkil etish tartibi:

- dual ta'limni tashkil etish va uning bosqichlari;
- dual ta'limda o'quv jarayoni va ishlab chiqarish amaliyotini olib borish tartibi;

- dual ta'lim ishtirokchilarining vazifalari, huquqlari va majburiyatlarini belgilash;

Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi

Dual ta'limning afzalliklari mavjud;

- Professor-o'qituvchilar talabalarning nazariy egallagan bilimlarini amaliyotda qo'llash jarayonidan muntazam ravishda xabardor bo'lishadi;
- Talabalar yangi texnologiyalarga oid bilimlarini boyitib boradi;
- Yangi avlod mutaxassislarini tayyorlashga xizmat qiladi;
- Talabalarni zamonaviy bilimlarni egallash va moslashuvchanligini ta'minlaydi;

Mutaxassislarni tayyorlashda nafaqat oliy ta'lim, balki maktab – professional ta'lim – texnikum – oliy o'quv yurti tizimi ishlashi kerak. Oliy ta'limda klaster talabidan kelib chiqqan holda barcha bo'g'indagi malakali mutaxassislarni tayyorlashni yo'lga qo'yish ustida ish olib borilmoqda. Aniqroq qilib aytganda, dual ta'lim tizimini joriy etish rejalashtirilgan.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 29 martdagi "Professional ta'lim tizimida dual ta'limni tashkil etish chora-tadbirlari haqida" gi 163-son Qaroriga asosan "Professional ta'lim tizimida dual ta'limni tashkil etish tartibi to'g'risida Nizom" ishlab chiqilib, ushbu Nizomga asosan 2021/2022 o'quv yilidan professional ta'lim tizimida dual ta'lim tashkil etiladi. Dual ta'lim – bu ta'limni o'z yo'nalishiga mos tashkilotda mehnat qilish bilan birga olib boruvchi tizimdir. Dual ta'limni tashkil etish uchun hokimliklar va manfaatdor vazirliklar tomonidan o'rta bo'g'in mutaxassislariga bo'lgan ehtiyoj aniqlanadi va taklif tayyorlanadi. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi har yili 1 iyulgacha dual ta'lim bo'yicha kadrlar tayyorlanadigan ta'lim muassasalarini belgilaydi. Tanlangan ta'lim muassasalari belgilangan kvotalar bo'yicha o'quvchilarni qabul qiladi. Ta'lim muassasalari kadrlarga ehtiyoji bo'lgan tashkilotlar bilan shartnoma tuzadi. SHartnoma tashkilot va o'quvchi o'rtasida ham tuziladi. Bunda o'quvchi uchun tashkilotda muayyan ish o'rni ajratiladi. O'quvchilar bir haftada kamida ikki kun ta'lim oladi qolgan kunlar ishlaydi. O'quvchiga ishlagan kunlari uchun haq to'lanadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, dual ta'lim oliy ta'limda tahsil olayotgan talabalarni bilim, ko'nikma va malakalari, hamda

Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi

---

dunyoqarashlarini rivojlantirishga, ta'lim muassasalari va ishlab chiqarish korxonalarining hamkorligini mustahkamshga xizmat qiladi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash To'g'risida PF-5847-son Farmoni 2019 yil 8 oktyabr
2. **Vazirlar Mahkamasi "Professional ta'lim tizimida dual ta'limni tashkil etish chora-tadbirlari haqida"gi [163](#)-son qarori 29.03.2021 y**
3. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son. 23.09.2020. – T.: 2020. – 75 b. //https://lex.uz/docs/5013007
4. M.Eshnazarova, B.Nurmatov. Dual ta'limning rivojlanish tendentsiyasi. NamDU Ilmiy axborotnomasi №5, -B, 68-71.
5. [Dual vocational education and training made visible](#)", Bonn 2017. p. 11-12.